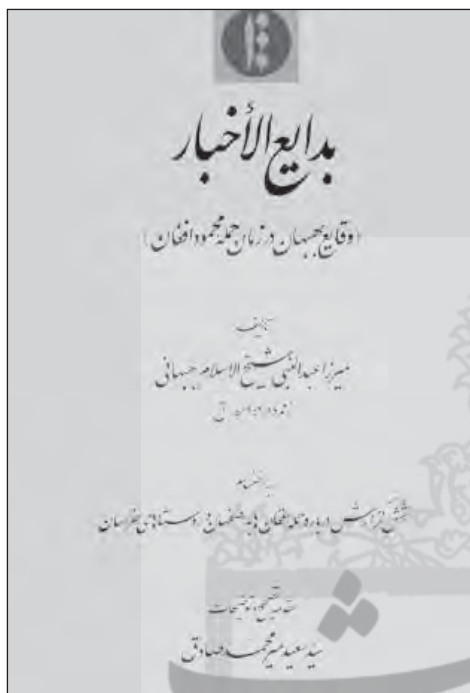

بدایع الاخبار (وقایع بهبهان در زمان حمله محمود افغان)، میرزا عبدالنبی شیخ الاسلام بهبهانی (زنده در ۱۱۴۳)، به انضمام شش گزارش درباره حمله افغانها به اصفهان و روستاهای خراسان، مقدمه، تصحیح و توضیحات سید سعید میرمحمدصادق، تهران، ۱۳۸۹ش، پنجاه و پنج + ۲۳۸ + ۷ ص.

دیوان فهمی استرآبادی، فهمی استرآبادی (قرن دهم هجری)، تصحیح محمدحسین کرمی، تهران، ۱۳۸۹ش، پنجاه و شش + ۲۵۰ + ۸ ص.

کتاب بدایع الاخبار از جمله آثار ارزشمند دوره پایانی حکومت صفوی است. محتوای این کتاب به چهار موضوع اختصاص دارد: ۱. چگونگی آمدن محمود افغان به ایران، شکست سپاهیان شاه سلطان حسین، محاصره اصفهان و سرانجام برتخت نشینی محمود افغان؛ ۲. یورش محمود افغان به بهبهان و مقاومت سی و شش روزه مردم آن شهر؛ ۳. شرح حکومت یک و نیم ساله صفی میرزای دروغین در بهبهان؛ ۴. سرانجام حکومت اشرف افغان.

نویسنده این کتاب شیخ عبدالنبی شیخ الاسلام بهبهانی از منشیان شهر بهبهان بوده است که وقایع بهبهان را از نزدیک دیده و شرح کرده است. کتاب دارای نثر فنی و متکلف است و چنین به نظر می رسد که میرزا مهدی خان استرآبادی در نگارش جهانگشای نادری از این اثر تأثیر پذیرفته است. به همراه این کتاب، پنج گزارش و یادداشت درباره هجوم افغانان به اصفهان و شهرهای شمالی و جنوبی خراسان ضمیمه شده است.

فهمی استرآبادی یکی از شاعران خوش ذوق و نیکو شعر قرن دهم هجری است که متأسفانه تذکره نویسان اطلاع دقیقی از زندگی او ثبت نکرده اند، اما از قرائن موجود در اشعارش سالهای تقریبی زندگی اش مشخص می شود. فهمی با اینکه در بیشتر قالبها شعر سروده است، هنر عمده وی در سرودن ترکیب بندهای عرفانی و عاشقانه زیبایی است که بعدها تأثیر و اوج آنها را در غزلیات زیبا و روانی که به سبک وقوع سروده شده است، و نیز ترکیب بندهای هاتف اصفهانی و وحشی بافقی می بینیم.

گزارش میراث

دستورالجمهور فی مناقب سلطان العارفین ابویزید طیفور، احمد بن الحسین بن الشیخ الخرقانی (قرن هشتم)، به کوشش محمد تقی دانش پژوه و ایرج افشار، تهران، ۱۳۸۸ش، پنجاه و چهار + ۴۷۶ + 8 ص.

- با فقیه محمد بویزیدان و ارادت اولجایتو به خاندان بایزید و...
۲. ضبط اقوال و کلمات بایزید و خرقانی و برخی از معاصران ابویزید.
 ۳. اطلاعاتی درباره جغرافیای تاریخی ناحیه بسطام.
 ۴. ضبط شماری از عبارات و کلمات گویشی منطقه قومش از سده چهارم تا زمان مؤلف.
 ۵. وجود جنبه‌های اجتماعی ناقدانه و نشانه‌هایی از وضع اجتماعی زمانه.

منهاج‌العلی ارساله‌ای در باب حکومت قانونی، ابوطالب بهبهانی، به کوشش حوریه سعیدی، تهران، ۱۳۸۹ش، ص بیست و چهار + ۱۳۴ + 5 ص.

دستورالجمهور میان سالهای ۷۰۰ تا ۷۳۰ ق به قلم احمد بن حسین بن شیخ خرقانی در مقامات بایزید بسطامی (۱۶۱-۲۳۴ ق) به نام یکی از احفاد بایزید که نامش شرف‌الدین محمد بود، به رشته تحریر درآمده است. شرف‌الدین محمد که از او با عنوان شیخ‌الاسلام اعظم یاد شده، مورد احترام خاص اولجایتو خان (حک: ۷۰۳-۷۱۶ ق) بود و در عهد خود صاحب «سجاده بایزیدی» به شمار می‌رفت.

نویسنده انگیزه خود را در نگارش این اثر پراکنده بودن سخنان بایزید می‌داند و به منظور بهره‌مندی خواص و عوام آن را به زبان پارسی نوشته است. این کتاب در سه مقدمه و هفت باب و یک خاتمه بخش‌بندی شده است و در مقدمه‌ها و ابواب کتاب پیرامون ولادت، خاندان، فرزندان و احفاد، استادان و کرامات و حالات شیخ بایزید سخن به میان آمده است. این اثر از آنجا که در برگیرنده برخی نکات و فواید ارزشمند است اهمیت بسیار دارد. از جمله این نکات و فواید می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. اطلاعات تاریخی از جمله درباره دیدار طغرل سلجوقی

رساله منهاج‌العلی اثر ابوطالب بهبهانی از مهم‌ترین و پرمحتواترین رسایل دوره ناصرالدین شاه به شمار می‌رود. بهبهانی که خود در میان منورالفکران دوره ناصری چندان شناخته شده نیست با آگاهی از قوانین دیگر کشورها این رساله را در سال ۱۲۹۲ ق در مصر به رشته تحریر درآورده است. وی در این رساله با لحنی ملایم و در عین حال انتقادی درصدد تشجیع شاه و صدراعظم برای اصلاح امور برآمده است و چنین به نظر می‌رسد که دولتمردان عصر مشروطه با آگاهی از مطالب این اثر و دیگر رسایل آن دوران به تدوین قانون اساسی مشروطه پرداخته باشند.

جامع التواریخ (تاریخ سلاطین خوارزم)، رشیدالدین فضل‌الله همدانی (درگذشته ۷۱۸ق)، به تصحیح محمد روشن، تهران، ۱۳۸۹ش، بیست + ۲۱۶ص.

خواجه رشیدالدین فضل‌الله همدانی (در گذشته ۷۱۸ ق) طبیب عالم و مورخ دانشمند در سراسر دوره سلطنت غازان‌خان و جانشین او اولجایتو و در ابتدای سلطنت ابوسعید مقام وزارت ایلخانان را داشت. او به واسطه علم و مهارتی که در طب داشت به دربار ایلخانان راه یافت و در سایه تدبیر و سیاست به مرتبه والایی رسید. او به عنوان مورخی برجسته مقامی ممتاز دارد و تألیفات تاریخی وسیعش به لحاظ وسعت و اعتبار و شیوه علمی اعجاب و تحسین محققان را برانگیخته است.

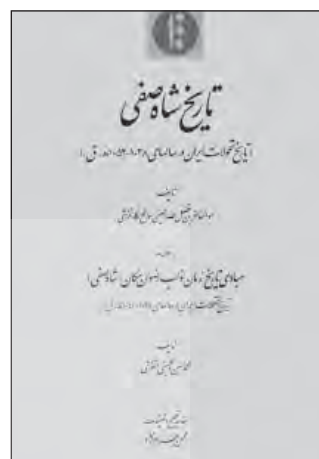
خواجه رشیدالدین آثار متعددی از خود به یادگار گذاشته که بخشی در حوزه تاریخ، شماری در معارف دینی نظیر تفسیر، علوم قرآن و احکام و اندکی در طب و آیین مملکتداری است.

در این میان جامع التواریخ برجستگی خاصی دارد. البته این اثر تألیف مستقیم خود او نیست، بلکه توسط گروهی از محققان و مترجمان و زیر نظر وی آماده شده است.

رشیدالدین نخست به فرمان غازان‌خان، تألیف تاریخ مغول را آغاز کرد. اما پیش از آنکه تدوین آن به پایان برسد، غازان‌خان در سال ۷۰۴ق درگذشت. این تاریخ در دوره جانشین و برادر وی، سلطان محمد اولجایتو، به انجام رسید. سپس خواجه از سوی اولجایتو مأمور شد تا تاریخی عمومی تألیف کند. او این کار بزرگ را شروع کرد و تألیف جامع التواریخ پس از قریب به چهل سال به پایان رسید.

اثر حاضر بخش مربوط به تاریخ سلاطین خوارزم است. این اثر برای نخستین بار است که بر اساس معتبرترین نسخ تصحیح و به زیور طبع آراسته می‌شود.

تاریخ شاه صفی (تاریخ تحولات ایران در سالهای ۱۰۳۸-۱۰۵۲ق)، ابوالمفخر بن فضل‌الله الحسینی سوانح‌نگار تفرشی، به انضمام مبادی تاریخ زمان نواب رضوان مکان (شاه صفی)، تألیف محمدحسین الحسینی تفرشی، تصحیح و مقدمه و تعلیقات محسن بهرام‌نژاد، تهران، ۱۳۸۹ش، صد + ۳۲۸ + 7 ص.

کتاب حاضر شامل دو متن تاریخی است:

۱. تاریخ شاه صفی، تألیف ابوالمفخر بن فضل‌الله الحسینی تفرشی، مورخ و شاعر عهد شاه عباس بزرگ و شاه صفی یکم. این اثر به تاریخ دوران حکومت شاه صفی (۱۰۳۸-۱۰۵۲ق / ۱۶۲۸-۱۶۴۲م) می‌پردازد، و به رغم موجز بودن آن، شامل یک مجموعه مهم تاریخی، ادبی و اجتماعی است. البته امتیاز کتاب به لحاظ آگاهیهای سودمندی که از اوضاع سیاسی و نظامی ایران در عهد فرمانروایی شاه صفی در اختیار قرار می‌دهد، افزون بر سایر اطلاعاتی است که در آن می‌خوانیم. اما با وجود این، از حیث ویژگیهای ادبی در نثر و نظم، و اطلاعات پراکنده اجتماعی، یکی از منابع و نمونه‌های مهم متون فارسی و سبک تاریخ‌نویسی سده یازدهم هجری به‌شمار می‌رود.

۲. مبادی تاریخ زمان نواب رضوانمکان [شاه صفی]، نوشته محمدحسین الحسینی تفرشی، از منشیان و ادیبان و مورخان همان دوره و برادر ابوالمفخر است. این کتاب تاریخ ناتمامی است از دوران حکومت شاه صفی، و تنها شامل وقایع تاریخی سالهای (۱۰۳۸-۱۰۴۱ق/ ۱۶۲۸-۱۶۳۱م) است؛ با این حال، کتاب مستقلی است و حاوی نکاتی مهم و ارزشمند از رویدادهای تاریخی آن دوران که نویسنده شاهد آن بوده است.

